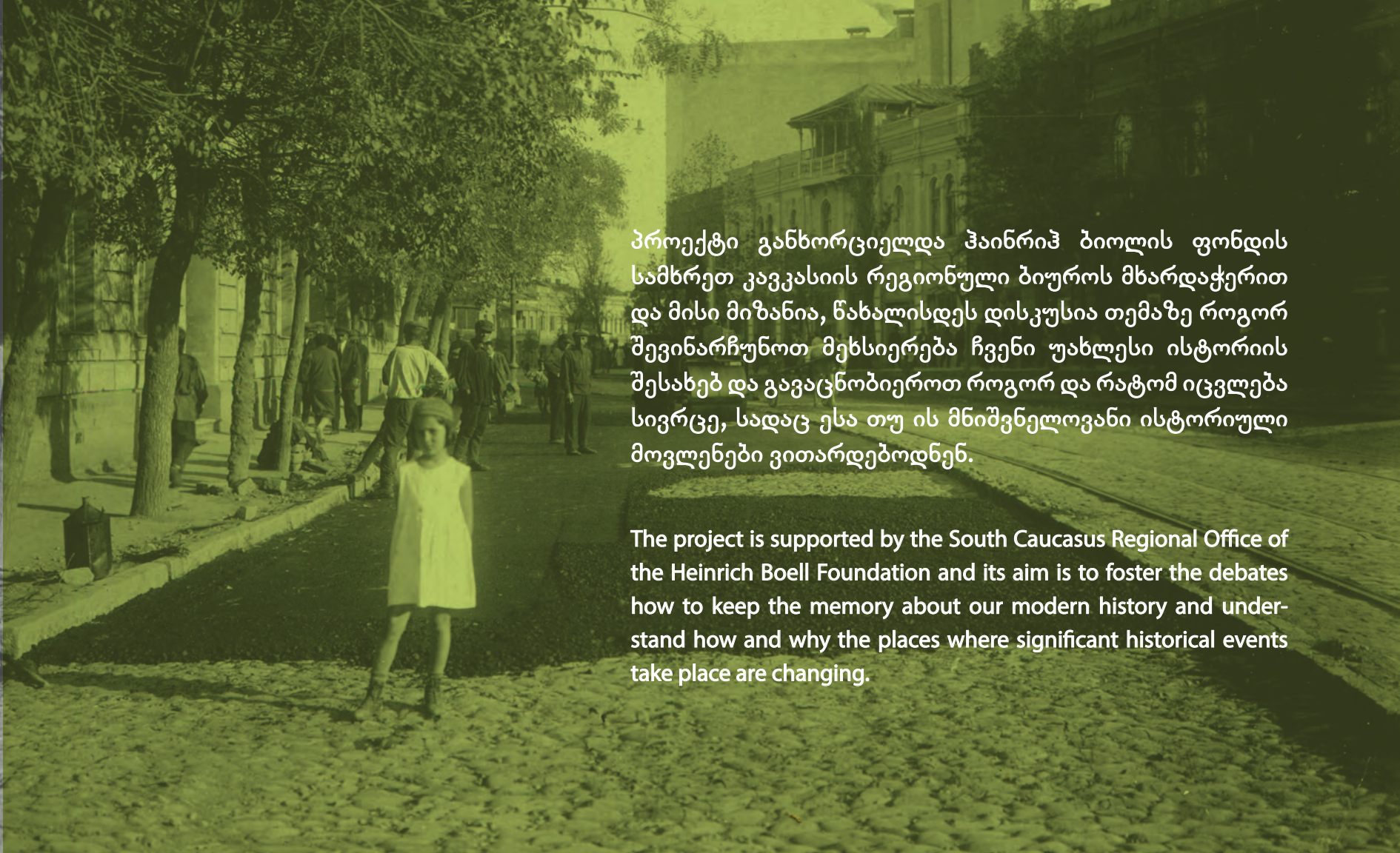

ქალენდარი **2015**
CALENDAR

პროექტი განხორციელდა ჰაინრიხ ბოლის ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს მხარდაჭერით და მისი მიზანია, წახალისდეს დისკუსია თემაზე როგორ შევინარჩუნოთ მეხსიერება ჩვენი უახლესი ისტორიის შესახებ და გავაცნობიეროთ როგორ და რატომ იცვლება სივრცე, სადაც ესა თუ ის მნიშვნელოვანი ისტორიული მოვლენები ვითარდებოდნენ.

The project is supported by the South Caucasus Regional Office of the Heinrich Böll Foundation and its aim is to foster the debates how to keep the memory about our modern history and understand how and why the places where significant historical events take place are changing.

23 იანვარი, 1930 წელი
წითელი პარსკვლავის შესახვევი

23 JANUARY 1930
RED STAR LANE

იანვარი / JANUARY

ორშ/MO	სამ/TH	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TH	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31								

1921 წლის შემდეგ „საბჭოთა ქვეყანაში“ გაუქმებული რელიგიური დღესასწაულებისას ეკლესიის ზარების კანტიკუნტი ხმა ძველი ცხოვრების ექოდ ისმოდა - ერთგვარი ფაქტობრივი დასაბუთება იმისა, რომ თითზე ჩამოსათვლელი გაბედული და მტკიცე მოქალაქეები ათასგვარი სამართლებრივი დაბრკოლების გადალახვის შემდეგ „მორწმუნეთა საზოგადოების“ დარეგისტრირების გზით და, შესაბამისად „შავ სიაში“ მოხვედრისა და სამოქალაქო უფლებების შეზღუდვის საფრთხის ქვეშ, მაინც ახერხებდნენ და კვლავაც უხანგრძლივებდნენ არსებობას ერთ დროს ძლევამოსილსა და მდიდარ ინსტიტუტს, იმ დროისათვის კი იურიდიულად არარსებულ ეკლესიას.

1920-იანი წლების მეორე ნახევრიდან ხელისუფლებამ იგნორირებისა (სამართლებრივი სტატუსის განულების) და აქტიური მონინალმდევრე რელიგიური ლიდერების განეიტრალების ეტაპი დაასრულა და ბრძოლის შემდგომ ფაზაზე გადავიდა - როგორც პრესაში აცხადებდნენ, „ზეცაზე იერიში მიიტანა“; კულტის მსახური - მღვდელი - საფრთხოვლად, დევნისა და დამცირების მთავარ სამიზნედ იქცა; მორწმუნეთა საზოგადოებები მასობრივად კარგავდნენ საკულტო ნაგებობებით სარგებლობის უფლებას, მათი სამეურნეო და „კულტურული“ მიზნებით გამოყენების აუცილებლობის საბაბით. 1930 წელს ლითონის დამზადების გეგმის შესასრულებლად ზარების რეკვიზიციის დრომაც მოაღწია.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სიონის კათედრალური ტაძრის სამრეკლოს მთავარი ზარი, რომელიც საქართველოში რუსული ეკლესიის მმართველობის სიმბოლოდ განიხილებოდა, ოფიციალურად გამოწკლის შემთხვევად გამოცხადდა - სამუზეუმო ექსპონანტად უნდა შენახულიყო.

After 1921, in the “Soviet country”, church bells occasionally rang out as an echo of the old life during the abolished religious holidays. A tiny and fragmented group of brave and steadfast citizens had overcome countless legal obstacles to register a “Society of Believers” and in so doing put themselves in danger of being blacklisted or having their civil rights curtailed. Their efforts effectively preserved the existence of the officially nonexistent church, a once powerful and rich institution.

In the late 1920s the authorities concluded the stage of neutralizing and ignoring (abolishing their legal status) active opposition religious leaders and proceeded to the next phase: “attacking heaven”, as the press called it. Priests became targets of public humiliation and persecution. Societies of believers lost their rights to use their places of worship en masse under the pretext of the need to use them for administrative and “cultural” purposes. In 1930 church bells were requisitioned in order to fulfil metal protection goals.

The main bell at the bell tower of Sioni Church, the headquarters of the Georgian Orthodox Church, was considered a symbol of the rule of the Russian Church in Georgia, and was therefore declared an official exception: it was to be preserved as a museum exhibit.

25 თებერვალი, 1921 წელი
თავისუფლების მოედანი

25 FEBRUARY 1921
FREEDOM SQUARE

თებერვალი / FEBRUARY

ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
						1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	2
23	24	25	26	27	28								

24 თებერვალს, ღამით, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არმიის მთავარსარდალმა გიორგი კვინიტაძემ თბილისის მისადგომებთან ერთკვირიანი თავდაცვითი ბრძოლების შემდეგ ქალაქის დატოვებისა და ჯარების გადაჯგუფების გადაწყვეტილება მიიღო. არმიასთან ერთად დედაქალაქი მთავრობამ და დამფუძნებელმა კრებამ, ასევე მოქალაქეთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა დატოვა; მოქალაქეთა დარჩენილმა ნაწილმა კი ქალაქში წესრიგის უზრუნველსაყოფად თვითორგანიზებით ჩამოაყალიბა „დაცვის კომიტეტი“ და ფრონტის ხაზს მიღმა დელეგაცია გაგზავნა წითელი არმიის სარდლობისათვის ინფორმაციის გადასაცემად, რომ ქალაქის დაცვა მოხსნილია და იქ მშვიდობიანი მოსახლეობის გარდა არავინაა.

25 თებერვალს, დილით, თბილისში საბჭოთა რუსეთის მე-11 წითელი არმიის ნაწილები შემოვიდნენ გენერალ ანატოლი ჰეკერის სარდლობით. ქალაქის საბჭოს შენობაში „საქართველოს რევკომმა“ (რევოლუციურმა კომიტეტმა) პირველ ბრძანებულებად საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის საგანგებო კომისიის - „ჩეკას“ - შექმნის გადაწყვეტილება მიიღო. ქალაქში დარჩენილი მოსახლეობა შიშით ელოდა წითელი არმიისაგან ჩვეულ ქმედებას - დაპყრობილი ქალაქის დარბევას, თუმცა იმის გამო, რომ „დაცვის კომიტეტის“ მუშაობის შედეგად ქალაქში სრული წესრიგი იყო, ხოლო საოკუპაციო ხელისუფლება დაინტერესებული იყო, ადგილობრივი მოსახლეობის სიმპათია მოეპოვებინა, მასობრივი ძალადობა არ მომხდარა. 25 თებერვლიდან თბილისის „საბჭოთა ისტორიის“ ათვლა დაიწყო.

On the night of 24-25 February, the commander of the Georgian Democratic Republic's army, Giorgi Kvinitadze, after a week of defensive combat at the approaches of Tbilisi, decided to leave the city and reposition his forces. Alongside the army, the government and the parliament, and a large number of citizens also left the city. Some of those who remained spontaneously formed a Defence Committee to maintain order. They sent a delegation across the front line, in order to inform the command of the Red Army that there were only civilians remaining in the city.

On the morning of 25 February units of Soviet Russia's 11th Red Army commanded by General Anatoly Gekker entered Tbilisi. In the city council building the Georgian Revkom (Revolutionary Committee) issued its first decree on creating the Cheka (Emergency Commission) of the Georgian Soviet Socialist Republic. The people remaining in the city fearfully waited for the Red Army to act as it had done elsewhere: raid the conquered city. But as a result of the work of the Defence Committee, there was total order in the city and the occupation government was interested in winning over the local population. Therefore no violence occurred. Tbilisi's "Soviet history" thus begins on 25 February 1921.

21 მარტი, 1959 წელი
ივანე მაჩაბლის ქუჩა

21 MARCH 1959
IVANE MACHABELI STREET

მარტი / MARCH

ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
						1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29	30	31					

მთელ ქუჩაზე გადაჭიმული რიგები და საბჭოთა მწერალთა კავშირის სახლთან მოქალაქეების დამწუხრებული სახეები არც თუ ჩვეული სანახაობა იყო მაჩაბლის ქუჩისათვის - გალაკტიონ ტაბიძის დაკრძალვის ცერემონიალი თავისთავად პოეტის ტრაგიკული ბედის შთამბეჭდავ ილუსტრაციად ჩანდა: კოლეგების ტრაფარეტული გამოსათხოვარი სიტყვებით, საპატიო ყარაულითა და ხალხის უზარმაზარი მასით, რომელიც მთანმინდისკენ მიაცილებდა „სახალხო პოეტის“ კუბოს. თვითმყოფადი, ჩაკეტილი და სიმბოლისტი პოეტის საყოველთაო პოპულარობა და სიყვარული ნამდვილად არ ნიშნავდა, რომ იგი ყოველდღიურ რეალობაშიც მსგავსივე მხარდაჭერითა და ზრუნვით იყო გარემოცული. პოეტის „ბოჰემურ ცხოვრებად“ წარმოდგენილი თბილისური ყოფა უფრო გადარჩენისთვის ბრძოლას ჰგავდა; ბოლო გზაზეც პროცესიას უსიამოვნო ჩრდილად მიჰყვებოდა ხმები და ვერსიები, თუ როგორ უყურადღებობასა და იგნორირებაში გაატარა გალაკტიონმა თვითმკვლელობამდე დარჩენილი საათები საავადმყოფოში.

Rows of citizens with sad faces stretched along the street near the building of the Writers' Union, an image fitting of the tragic fate of the late poet Galaktion Tabidze. Silkscreen signs with words of farewell, an honour guard and an enormous crowd of people accompanied the coffin up towards the Mtatsminda Pantheon. The highly original symbolist poet was universally popular and loved, but on a personal level he lacked support and care and lived in isolation. The poet's lifestyle in Tbilisi was presented as "bohemian" but in fact more resembled a battle for survival. As the procession headed up the hill, unpleasant rumours circulated about the lonely hours Galaktion spent leading up to his suicide.

1 აპრილი, 1987 წელი

განმარჯვებულ (ვინც) პაჩკი

1 APRIL 1987

VICTORY PARK (AKA VAKE PARK)

აპრილი / APRIL

[illegible]

1969 წელს საპარლამენტო დელეგაციის წევრის სტატუსით სტუმრობის შემდეგ, ეს „რკინის ლედის“ მეორე და მნიშვნელოვანი ვიზიტი იყო რკინის ფარდის მიღმა; სტრატეგიული ბირთვული შეიარაღების შემცირების საკითხებზე დაძაბული მოლაპარაკების ფონზე მკაფიოდ შეიმჩნეოდა საბჭოთა კავშირიდან დიდი მონდომებით გავრცელებული სიგნალის - „გარდაქმნის“ - პოლიტიკის მიმართ ინტერესი: რას უმზადებდა დაანონსებული დიდი ცვლილებების პროცესი დანარჩენ მსოფლიოს, აპირებდა თუ არა სკკპ, უარი ეთქვა მსოფლიოში კომუნიზმის ექსპანსიის ზურგის გამაგრებაზე და დასავლეთ ევროპისკენ მიმართული სამხედრო მუქარის მოხსნას, როგორი პერსპექტივა ჰქონდა ეკონომიკური კავშირების პრინციპების გადახედვას?

დახურული მოლაპარაკებების დასასრულს, დიპლომატიური რევერანსების მიუხედავად, მკაფიოდ გამოთქმულ აზრთა სხვადასხვაობიდან ჩანდა, რომ არსებით ცვლილებებამდე ჯერ კიდევ შორი იყო. ვიზიტის ბოლოს, საბჭოთა დიპლომატიური ეტიკეტის ერთგვარი ტრადიციით, სტუმარი თბილისს ეწვია, სადაც საბჭოთა საქართველოს კულტურული ღირსშესანიშნაობების ნაჩქარევი ტური შესთავაზეს - რესტავრირებული ძველი თბილისი სახელდახელოდ მოწყობილი ღია გამოფენით, ხელოვნების მუზეუმი, ქორწინების საპატიო სტუმრობაც კი ახლადგახსნილ რიტუალების სასახლეში, თუმცა ამ ყველაფერს მაინც კონტროლისა და ფასადურობის კვალი გასდევდა;

სტუმრის დაინტერესების ობიექტის - „გარდაქმნის“ გამო, მალე თბილისი არც თუ სასურველ ზონად იქცა საპატიო სტუმრების გასეირნებისთვის, რადგან ფასადს მიღმა გადამალულმა პროცესებმა საჯარო სივრცეში გამოაღწიეს.

In 1987, the “Iron Lady”, British Prime Minister Margaret Thatcher, paid her second visit to the other side of the Iron Curtain. Her first had been in 1969 as a member of a parliamentary delegation.

Against the backdrop of tense negotiations on strategic nuclear weapons reduction, there was great interest in the West regarding the Soviet Union’s new policy of transformation (“perestroika”). Westerners wondered what the process of great change would mean for the rest of the world, whether or not the USSR was going to stop its efforts to spread communism around the globe and stop posing a military threat to Western Europe, and what kind of prospects there were for revising the principles of economic unions.

After the closed talks, despite the diplomatic gestures, the clearly stated differences of opinion showed that fundamental changes were still far off. At the end of her visit, as an expression of diplomatic etiquette, the guest visited Tbilisi, where she was given a rushed tour of Georgia’s cultural sites: the restored Old Tbilisi featuring open-air exhibitions, the art museum, and the newly reopened Wedding Palace. But the tour was highly controlled and tightly orchestrated and had a superficial quality to it.

It was precisely because of the subject of the guest’s interest – perestroika – that Tbilisi was soon to become an undesirable place for guests, as the processes that had been under way behind the facades broke through into the public arena.

11 მაისი, 1961 წელი
პეტრე მელიქიშვილის ქუჩა

11 MAY 1961
PETRE MELIKISHVILI STREET

მაისი / MAY

ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31							

გასაბჭოების მე-40 წლისთავზე პირველმაისობის ზეიმი გახანგრძლივდა - თბილისის საპატიო სტუმარს დიდი მონდომებითა და ცოტა ზედმეტი შიშით და ნერვიულობით ელოდა; ადგილობრივ ელიტას შეფისთვის ლოიალობის, მისი პოლიტიკური კურსის ეფექტურობისა და იმ სიძულვილის გაფანტვის დემონსტრირება უნდა მოეხერხებინა, საქართველოში 1956 წლის 9 მარტის შემდეგ რომ ვერ მალავდნენ ნიკიტა ხრუშჩოვის მიმართ. თბილისის ვაგზალზე საზეიმო დახვედრის შემდეგ სახურავგადახდილმა „ჩაიკამ“ გეზი რუსთაველის პროსპექტისკენ აიღო, გზისპირას ჩამწკრივებული მოქალაქეების ცოცხალი ჯაჭვის გავლისა და მისალმებების შემდეგ სტალინის სანაპიროს გავლით ქალაქის ახალი უბნის - საბურთალოს და საამაყო არქიტექტურული ობიექტების - პოლიტექნიკური ინსტიტუტის კორპუსების (რომელზეც უცნაურია, მაგრამ მაინც ლენინის, სტალინისა და ხრუშჩოვის დიდი პორტრეტები გამოეფინათ), სპორტის სასახლის და მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლების გზადაგზა შეთვალეირების შემდეგ ტური ასევე ახალი არქიტექტურის სივრცეში - დიდუბეში, სახალხო მეურნეობის საგამოფენო პავილიონში გაგრძელდა, საღამოს კი სტუმარს ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრმა ბალეტი „დემონი“ შესთავაზა.

მეორე დღეს, სპორტის სასახლეში სიტყვით გამოსვლისას, ტრაფარეტული, სავალდებულო ნაწილისა და მასპინძლების დასატკბობი სენტიმენტალური მოგონებების შემდეგ კომპარტიის ცეკას პირველმა მდივანმა თბილისში ერთ დღეში განცდილ-ნანახის მაგალითზე აუხსნა მასას საკუთარი პოლიტიკური კურსის საიდუმლო - უხეშად გადაიანგარიშა, თუ რამდენი სკოლა და საავადმყოფო შეიძლება აშენებულიყო სპორტის სასახლეზე განეული ხარჯით. ხრუშჩოვის სტუმრობის კულისებსმიღმა პიკანტური ისტორიები დიდხანს ჰყოფნიდათ საქილიკოდ; ამავე ვიზიტისას კი სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის მიერ გამოვლენილი ზეოპერატიულობა, როდესაც ჩანაფიქრშივე გაანეიტრალეს კომპარტიის ლიდერზე თავდასხმა-შურისძიება, დღემდე ცხოველი ინტერესის საგნად რჩება.

In 1961, forty years after Georgia's Sovietization, the 1 May International Workers' Day celebrations were extended. Tbilisi was expecting an honoured guest, with great eagerness as well as fear and anxiety. The local elite needed to show the chief, Nikita Khrushchev, that it was loyal, that it was pursuing an effective course, and that the hatred that Georgians had felt for him since 9 March 1956 had subsided.

Khrushchev was met at the Tbilisi railway station and taken in an open-roofed Chayka car towards Rustaveli Avenue, with citizens gathered at the roadside all along the route welcoming him. Afterwards, he travelled along the Stalin Embankment to the city's newest neighbourhood, Saburtalo, where he toured pride-inspiring architectural objects: the buildings of the Polytechnical Institute (which was oddly adorned with large portraits of Lenin, Stalin and Khrushchev), the Sports Palace and large residential apartment blocks. He then went to another new architectural space, the People's Economy Exhibition Pavilion in the Didube neighbourhood. In the evening, he took in "The Demon" at the Opera and Ballet Theatre.

In a speech at the Sports Palace the next day, after pronouncing the obligatory sentimental and saccharine words about his hosts, he explained to the masses the secret of his political course based on examples he had spotted during the previous day in Tbilisi. He did some rough math to determine how many schools and hospitals could have been built with the money used to construct the Sports Palace.

Sensational stories about behind-the-scenes details of Khrushchev's visit circulated for a long time. To this day there is lively discussion about how the KGB showed special vigilance in ensuring that no-one even think of attacking the Soviet leader in revenge.

2 ივნისი, 1926 წელი

ზემო ავჭალის ჰიდროელექტროსადგავი

2 JUNE 1926

ZEMO AVCHALA HYDROPOWER STATION

ივნისი/JUNE

ორშ/MO	სამ/ТУ	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/ТУ	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
							1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28	29	30					

„კომუნიზმი - ესაა საბჭოთა ხელისუფლებას პლუს ქვეყნის ელექტრიფიკაცია“. ბელადის ამ ფორმულის აქტუალობა ქართველ ბოლშევიკებს კარგად ესმოდათ და 1921 წლიდანვე განსაკუთრებული ყურადღება მიმართეს თბილისში მათ დამკვიდრებამდე მხოლოდ ქაღალდზე არსებული იდეის - მძლავრი ჰიდროელექტროსადგურის აშენების - განხორციელებას. „ზემო ავჭალის ჰიდროელექტროსადგურის“, „ზაჰესის“ არხისა და სადგურის მშენებლობაზე „შაბათობები“ (დასვენების დღეს ნებაყოფლობითი მუშაობა), კოლექტიური დახმარებების შეკრება, საპატიო სტუმრების გასეირნება ჩვეულებად იქცა.

მშენებლობაზე პატიმრების შრომის გამოყენება და ბოლშევიკების საიდუმლო პოლიციის - „ჩეკას“ ზედამხედველობაც არ იყო უცხო. სამუშაოების ბოლო ფაზაზე, 1926 წელს, თბილისის კომუნისტური პარტიის საკავშირო ცენტრალური კომიტეტის მდივანი - იოსებ სტალინი ესტუმრა; საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ მისი პირველი ვიზიტისაგან განსხვავებით, როდესაც ნაძალადევის მუშები სტალინის გამოსვლას სიძულვილითა და პროტესტით შეხვდნენ, ამჯერად მოულოდნელი სცენები არ ყოფილა; 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების ჩახშობისა და მასობრივი რეპრესიების შემდეგ ხელისუფლებაც და „ანტისაბჭოურად განწყობილი“ მოსახლეობის უმრავლესობაც ერთმანეთთან აქტიურ კონფრონტაციას ერიდებოდა. თავის მხრივ კი, კომპარტიის შიგნით უკვე გამოკვეთილი იყო ლევ ტროცკისა და მისი მოწინააღმდეგეების - სტალინის ჯგუფის მომავალი დაპირისპირების - სამზადისი; თბილისში სტალინის მოწინააღმდეგეები კვლავაც ინარჩუნებდნენ საპასუხისმგებლო პოსტებს, „ზაჰესში“ მასპინძლობას კი მას სამომავლო ბრძოლაში აქტიური მხარდამჭერები, ადგილობრივი პარტიული ლიდერები უწევდნენ; ჰესის სამუშაოები სტალინს ინჟინრებმა - ჭიჭინაძემ, მიქელაძემ და მელიქ-ფაშაევმა - გააცნეს. ერთი წლის შემდეგ, ჰესის საზეიმო გახსნისას, აქტიური „შიდაპარტიული ბრძოლის“ ფონზე, საბჭოთა პრესა და პოეტები აღტაცებული უმღერდნენ „მტკვარზე ბორკილის დადებას“ - თბილისი უჩვეულო სურათის მომსწრე გახდა, ჰესის საგუბარის შევსებამდე მტკვარი დაშრა და თბილისში ცარიელ კალაპოტს ცნობის-მოყვარეები მიაწყდნენ.

“Communism is Soviet state plus the electrification of the whole country.” The Georgian Bolsheviks understood this formula of by the leader of the revolution, Vladimir Lenin, quite well and starting already in 1921 directed public attention to the idea of constructing a powerful hydropower station in Tbilisi which prior to their coming to power had existed only on paper. “Subbotniks” (Saturdays when people would gather to perform uncompensated work for the public good) were organized for the digging of the “Zahesi” canal and the building of the station and special guests were regularly given tours of the construction. The construction process took place under the oversight of the Cheka and featured the use of prison labour. During the last phase of construction, in 1926, the secretary of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union, Joseph Stalin, visited Tbilisi. Unlike his first visit after the conquest of Georgia, when his appearance was met with the hatred and protest of workers in Tbilisi’s Nadzaladevi district, this time no such unexpected outbursts took place. After the crushing of an anti-Bolshevik rebellion in 1924 and subsequent mass repressions, both the authorities and the majority of “anti-Soviet”-inclined citizens tended to avoid open confrontation.

Meanwhile, inside the Communist Party itself the beginnings of a rift between Leon Trotsky and Stalin’s camp were already apparent. At this point there were still opponents of Stalin occupying top posts in Tbilisi. But the people who hosted him during the visit to Zahesi would in the future become active supporters of his in his political battles. The engineers Chichinadze, Mikeladze, and Melik-Pashayev familiarized Stalin with the ongoing works at the facility. One year later, during the plant’s festive opening, against the backdrop of nasty intraparty fighting, the Soviet press and poets sang the praises of the “manacle laid across the Mtkvari River” and Tbilisi bore witness to a strange picture: prior to the filling of the plant’s reservoir, the Mtkvari was dry and curious onlookers rushed to the empty riverbed in Tbilisi.

ტფილისის „ავჭალის წყალსადენის“ მოულოდნელი „საჩუქრები“, რომელიც ონკანიდან ქლორის სურნელის მქონე თბილ წყალს მოჰყვებოდა ხოლმე, ხშირად ხდებოდა იუმორისტების შთაგონების წყარო. მიუხედავად ასეთი არაკომფორტულობისა, მე-20 საუკუნის დასაწყისისათვის წყალსადენის აბონენტების - სახლში ონკანის მქონე მოქალაქეების - სია და ამ სახლების განლაგება თბილისის „ბურჟუაზიის“ უბნებსა და მოქალაქეების უმრავლესობის საცხოვრებელ ზონებს შორის საზღვრების ზუსტი ორიენტირი იყო. „ზაჰესის“ მშენებლობისა და მწყობრში ჩადგომის შემდეგ, უკვე გეგმიური ეკონომიკის პირველი ხუთწლეულის პირობებში განსაზღვრული ახალი სამრეწველო ობიექტებისათვის საჭირო წყალმომარაგების მასშტაბისა და თბილისის გაორმაგებული მოსახლეობის გათვალისწინებით, თანამედროვე და მძლავრი წყალსადენის სისტემის აშენება სასიცოცხლოდ აუცილებელი ჩანდა.

1929 წლიდან დაიწყო ნატახტრის წყალსადენის მშენებლობა, რომელიც კომუნისტურმა პარტიამ ქალაქის საბჭოთა კომუნალური მეურნეობის ახალ სიმბოლოდ დასახა - მშენებლობის ერთგვარ შეფად კი იქცა უკვე „რკინის სახკომად“ წოდებული სსრკ მძიმე მრეწველობის სახალხო კომისარი სერგო ორჯონიკიძე, რომელიც მშენებლობას საჭირო მასალებით ამარაგებდა; წყალსადენის დაგეგმვასა და მშენებლობაზე ახალგაზრდა ინჟინერთა ჯგუფი და სპეციალურად შექმნილი ორგანიზაცია „ნატახტარმშენი“ მუშაობდა; 1933 წლისთვის, თბილისის სოციალისტური რეკონსტრუქციის დასაწყისში, ახალი წყალსადენის არქიტექტურული შტრიხები - აკვედუკები და გამანაწილებელი სადგურები - უკვე მიაწინებდა მნახველს, თუ როგორ წარმოედგინა ხელისუფლებას სოციალისტური საზოგადოების საცხოვრებელი სივრცის ვიზუალური მხარე. 1933 წლის 30 ივნისს ნატახტრის წყალსადენი საზეიმოდ გაიხსნა, 1-ლი ივლისიდან მოსახლეობის ონკანებში ახალი წყალი დაიგზავნა.

The “unexpected gifts” from the Avchala water pipeline that came out of the tap after chlorine-smelling warm water inspired numerous jokes. Despite such discomforts, at this point in the 20th century, the list of households with access to the water distribution pipe system and their location in the city clearly set the “bourgeois” neighbourhoods apart from the majority of Tbilisi’s residential zones.

Taking into consideration the water supply needed for the new industrial facilities, Tbilisi’s already doubled population and the terms of the first five-year economic plan, the construction of a modern and powerful water supply system was the next project of vital importance after Zahesi.

Construction on the Natakhtari water pipeline started in 1929. The Communist Party set to make it a new symbol of the city’s Soviet communal economy. The Soviet Commissar for Heavy Industry, Sergo Orjonikidze (nicknamed “the Iron Commissar”), was put in charge of the project and set about getting necessary construction supplies. A specially created organization and a group of young engineers called Natakhtarmsheni worked on the planning and construction of the pipeline. In 1933, Tbilisi was on the verge of the start of socialist reconstruction and the architectural outline of the new pipe system – aqueducts and distribution stations made it clear how the authorities envisioned the visual aspect of the living space of the socialist society. On 30 June 1933 the Natakhtari pipeline’s festive opening was held and starting 1 July the new water was dispatched to the taps of the city’s residents.

28 აგვისტო, 1990 წელი
ლენინის მოედანი

28 AUGUST 1990
LENIN SQUARE

აგვისტო/AUGUST

ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
					1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30	31						

1989 წლიდან ძეგლებსა და კომუნისტურ სიმბოლოებს მძიმე დრო დაუდგათ - დაბალ ლობედ იქცა დაგროვილი სიძულვილის გამოხატვისთვის. საღებავის სროლა და დაზიანების მცდელობა გახშირდა, განსაკუთრებული ყურადღებით კი სერგო ორჯონიკიძისა და ლენინის გამოსახულებები სარგებლობდნენ; პარალელურად უკვე ცენზურამოშლილ პრესაში თავისუფლად იბეჭდებოდა დოკუმენტები და განმარტებები, რომლებიც პროლეტარიატის დიდი ბელადის სათუთად ნაშენებ იმიჯს საფუძველს აცლიდა. ბელადების ძეგლების დაცვა „ხულიგნებისგან“ მორიგ ტვირთად დაანვა მილიციას, თუმცა უცნობები იმდენად გათავხედდნენ, რომ ლენინის მოედანზე ძეგლის თვითნებურად ჩამოგდებაც კი სცადეს.

1990 წლის 27 აგვისტოს საღამოდან მოედანზე შეკრებილი მოსერიერების აქტიური ჩარევით საღებავებით მოსვრილი ძეგლის ამნით მოხსნა სცადეს, შემდეგ კი უბრალოდ მოანგრის. მეორე დღეს თბილისის საქალაქო საბჭოს თავმჯდომარის - ნიკო ლეკიშვილის - განმარტებით, გაირკვა, რომ ლენინის ძეგლის მოედნიდან გადატანა თავად საბჭოს პრეზიდიუმმა საჭიროდ ჩათვალა, რადგან დიდი რესურსი იხარჯებოდა მის დაცვაზე; ქალაქში ერთი პიროვნების ამდენი ძეგლიც არ იყო საჭირო, თან კონკრეტულად ეს ქანდაკება მოქალაქეებისთვის 1956 წლის 9 მარტის მოვლენებთან ასოცირდებოდა და აგრესიას აძლიერებდა და ლამის მადლობა გადაუხადა იმ უამრავ ხალხს, რომლებიც აღმასკომის სამსახურს ძეგლის „დემონტაჟში დაეხმარა“; მისივე განმარტებით, მალე მოედანი გაიწმინდებოდა და კონკურსიც გამოცხადდებოდა სამომავლო იერსახის ასარჩევად.

Starting in 1989 communist monuments and symbols had a tough time of it. They were easy targets for expressions of pent-up hate. More and more frequently they were damaged or covered in paint, in particular images of Lenin and Sergo Orjonikidze. In parallel, the newly uncensored press was now freely printing documents which undermined the reputation of the Great Leader and so guarding monuments to Lenin from “hooligans” became an additional burden for the police. Despite the enhanced protection, one day an unknown group of people attempted to dismantle the giant Lenin Monument in Lenin Square on their own. In the evening, as people gathered round the square, there was an attempt to remove the statue – already covered in paint – with a crane. In the course of the effort, the monument was destroyed.

The next day the chairman of the Tbilisi city council, Niko Lekishvili, said that in fact it was the council’s presidium that had decided to remove the monument from the square, as protecting it was consuming too many city resources. In addition, there was no need for so many monuments to one person in a single city, and this particular statue was associated with the bloody events of 9 March 1956, thus strengthening locals’ aggression against the system, he said. Lekishvili practically thanked the people who “helped” the city council remove the monument and promised that the square would soon be cleaned up and a competition announced to determine what would replace the Lenin monument.

პიონერთა სასახლე, ურთა ჩუსთაველის პარკი

PIONEER PALACE, RUSTAVELI AVENUE

ՆՎԺՅՆՆԵՐԻ / SEPTEMBER

[illegible]

ამ წელს მეფისნაცვლის, შემდგომ მთავრობის (დემოკრატიულის და კომუნისტურის) და უკვე პიონერთა სასახლე მყარად მოინ-
იშნა მსოფლიო საჭადრაკო რუკაზე - მისი საჭადრაკო წრის ყოფილმა მოსწავლეებმა ნონა გაფრინდაშვილმა და ტიგრან პეტროს-
იანმა მსოფლიო ჩემპიონის ტიტული მოიპოვეს - „ჭადრაკის დედოფლად“ გამოცხადებულმა ნონამ უკვე მესამედ, ხოლო „რკინის
ტიგრანმა“ მეორედ.

1960-იან წლებს ქალთა ჭადრაკში უკვე ნონა გაფრინდაშვილის ეპოქად მოიხსენიებდნენ, საბჭოთა პრესა კი აღტაცებული წერდა,
როგორ „ვაჟკაცურად“ იბრძოდა ნონა ტიტულის დასაცავად და წარუმატებელი სტარტის შემდეგაც კი შემოაბრუნებდა ხოლმე
თამაშს. თბილისელი სპორტსმენების გამარჯვება მოქალაქეების ფანტაზიას ახალისებდა და მალე გულუბრყვილო ლეგენდაც კი
შეთხზეს, როგორ დაეხმარა ტიგრანი ნონას ფინალურ მატჩში უცხოთათვის გაურკვეველი სიტყვა „აჩუ“-თი;

1960-იანების ტრიუმფის მეხსიერება დღესაც ცოცხლობს ამჟამად უკვე მოსწავლე-ახალგაზრდობის ეროვნულ სასახლეში, სადაც
საჭადრაკო კლუბს ერთი შეხედვით უცნაური აბრევიატურა აქვს - „ნტნ“ - ნონა-ტიგრანი-ნანა.

In 1969 the Pioneer Palace (which served in years past as the residence of the Russian viceroy and a government building for both democratic and
communist regimes) earned its spot on the world chess map. Two former students of the chess club at the palace, Nona Gaprindashvili and Tigran
Petrosyan, became world champions. Nona, known as the “Queen of Chess” won it for the third time and “Iron Tigran” won his second championship.

By that time the 1960s had already been declared “the era of Nona Gaprindashvili” in women’s chess and the Soviet press wrote exultantly about how
she would bravely defend her title after falling behind early on. The victories of the Tbilisi natives encouraged people’s fantasy and soon many were
naively believing a legend according to which Tigran had secretly helped Nona in her final match by pronouncing the mysterious word “achu”.

The memory of the triumphs of the 1960s remains alive today at what is now called the Youth Palace, whose chess club carries the seemingly unusual
abbreviation NTN (Nona, Tigran, Nana).

27 ოქტომბერი, 1979 წელი
მეტეხის ეკლესიის ეზო

27 OCTOBER 1979
METEKHI CHURCH COURTYARD

ოქტომბერი/OCTOBER

ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31								

იმ „სანატრელ“ დროში, ახლა რომ მისტირიან ხოლმე - როცა ომი არ იყო, არ შიოდათ, ფული იშოვებოდა, ნაცნობმეგობრობა ჭრიდა, ათასი სხვა წვრილმანიც და მაინც რატომღაც „უძრაობის“ ხანას ეძახდნენ, საბჭოთა ქვეყნის იდეოლოგიებმა ჩათვალეს, რომ საფუძვლიანი რეკონსტრუქცია ესაჭიროებოდა საზოგადოებრივი ურთიერთობის ალბათ ერთადერთ უკონტროლო მხარეს - ადამიანების უბრალო და უწყინარ ინსტინქტს - თავშეყრისა და დროის ერთად გატარების სხვადასხვა საბაბი, იქნებოდა ეს წარმართული ფესვების მქონე ლოკალური მნიშვნელობის რიტუალი, მივიწყებული რელიგიური დღეობის ყველაზე მიმზიდველი ნაწილი - ნადიმი თუ სხვა;

საბჭოთა ადამიანების ცნობიერებაში ძველი და ბუნდოვანი, ხშირად „მავნე“ ტრადიციები ახალ, ცხად და სასარგებლო დღესასწაულებს უნდა შეეცვალათ - შესაბამისად, მალევე მასობრივად გაჩნდა „ობაზე“ დაბოლოებული ოფიციალური მოძრავი თუ უძრავი დღესასწაულები, ინსპირაციის ფართო სპექტრით - კულტურის მოღვაწეებისა და რევოლუციონერების პერსონალური დღეობებიდან ქალაქებისა და დაბების სახელობით ზეიმებამდე.

„თბილისობის“ დღესასწაულის თავდაპირველი აქცენტები - ისტორიული ქალაქის უბნების ბუტაფორიული გაცოცხლება, მულტიკულტურულობის თეატრალური ხაზგასმა, შემოდგომის ნობათის შემოღინება რეგიონებიდან ცენტრში, ქორწილებისა და ახალშობილების სტატისტიკების ფრიალი - კვლავაც თვალშისაცემია ამ იშვიათად სიცოცხლისუნარიან საბჭოთა დღესასწაულის დღევანდელ დრამატურგიაშიც და საინტერესო საგანია განსჯისათვის - წარმატებით იმუშავა უძრაობის ხანის იდეოლოგიურმა პოლიტიკამ და ფორმით ხალხური ზეიმები „სოციალისტური“ შინაარსით შეავსო, თუ ამ ექსპერიმენტმა გაუთვალისწინებელი ნაერთი მოგვცა?!

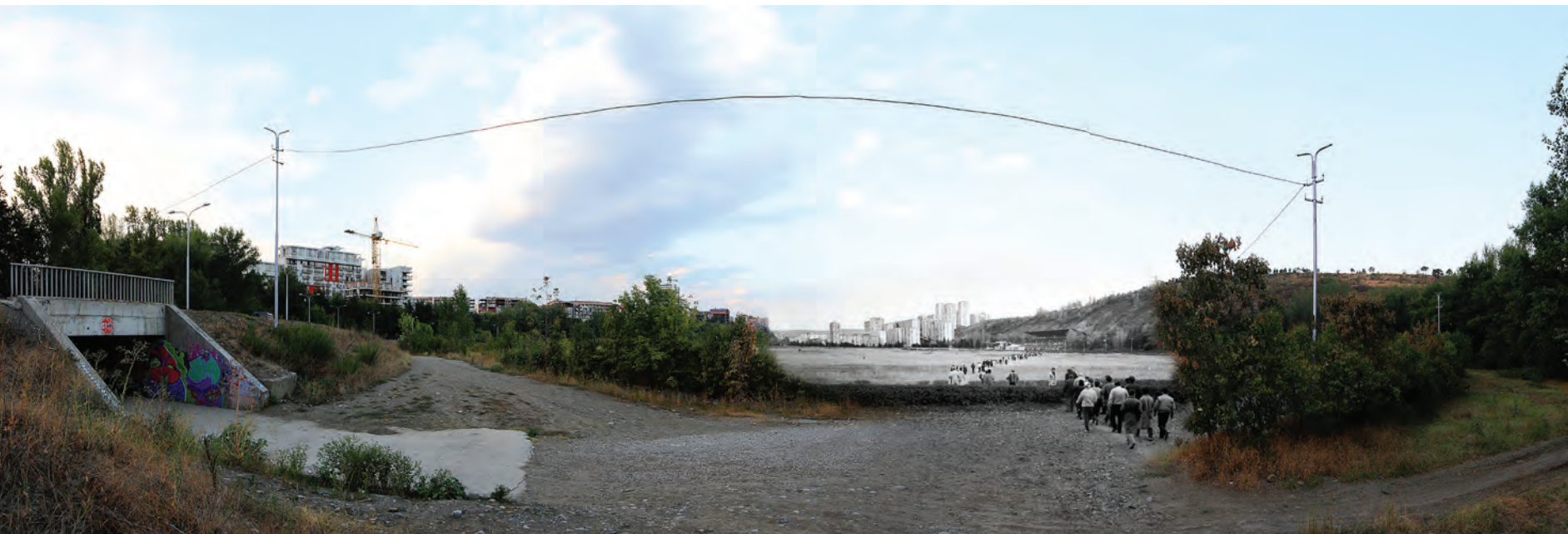
It was a time that many long for: there was no war and no hunger, money was not lacking, friendship ties were strong. Yet still it was called an “era of stagnation”. The ideologues of the Soviet nation reasoned that it was time to fundamentally reconstruct the last vestige of personal interaction remaining outside state control: that harmless human instinct to gather and spend time together on various occasions, be they local holidays with pagan roots, or feasts with forgotten religious significance.

Old, vague, often “harmful” traditions were to be replaced in the Soviet consciousness with new, beneficial holidays with clear-cut significance. Accordingly, a number of official holidays ending in the Georgian feast day suffix “-oba” were introduced. Some of them were fixed on certain dates while others varied year by year. They ran the gamut from celebrations honouring individual cultural or revolutionary figures to festivals honouring certain towns or villages.

Initially, the capital city’s festival, Tbilisoba, focused on themes such as the superficial reinvigoration of old neighbourhoods, theatrical celebrations of ethnic diversity, the bounty of the autumn harvest entering the capital from the regions, and the celebration of birth and marriage statistics. These features are evident even today in this unusually long-lived Soviet holiday. It is interesting to ponder whether the ideological policy of the stagnation era filled these folk celebrations with a socialist essence or whether this experiment yielded an unintended combination thereof.

12 ნოემბერი, 1988 წელი
თბილისის იპოდრომი

12 NOVEMBER 1988
TBILISI HIPPODROME

ნოემბერი/NOVEMBER

ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU	ორშ/MO	სამ/TU	ოთხ/WE	ხუთ/TH	პარ/FR	შაბ/SA	კვ/SU
						1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	2
23	24	25	26	27	28	29	30						

ათწლეულების განმავლობაში მობეზრებული, სავალდებულო და მკაცრად განერილი საზეიმო მსვლელობებისა და მიტინგების შემდეგ თვითნებური, საშიში და სპონტანური დემონსტრაციები, რომელიც უკვე კრიზისის ზონაში შესული საბჭოთა სახელმწიფოს მოქალაქისთვის თვითგამოხატვისა და პოლიტიკურ პროცესში მონაწილეობის შეგრძნებისკენ პირველი ნაბიჯსა და თავისუფლების დროებით სიმულაციას წარმოადგენდა, თავისთავად დრამატურგიასა და რაციონალურ გათვლებს მოკლებული იყო.

თუმცა, კრიზისის გამწვავების პირდაპირპროპორციულად მიტინგების სიხშირის და რიცხოვნობის ზრდასთან ერთად დროთა განმავლობაში ჩამოყალიბებული საბაზისო სცენარების, ტრადიციების, მარშრუტებისა და სამიტინგო სივრცეების რუკა დღესაც პრაქტიკაში მოქმედი მექანიზმი და თვალშისაცემი სიმპტომია პოსტსაბჭოთა საზოგადოების ფსიქოლოგიის შესაფასებლად;

ამ ტრადიციის ფორმალური დასაწყისი დროის დისტანციიდან საკმაოდ უცნაური შინაარსის პირველი დიდი დემონსტრაცია იყო - შეიძლება ითქვას ყველა პოლიტიკური თუ პოლიტიკის გარეშე მიმართულების და სხვადასხვა საბაბით უკმაყოფილოთა შეკრება, რაც საკუთარი მრავალრიცხოვნების ჩვენებით, ცოტა არ იყოს, ძალების მოსინჯვასაც ჰგავდა; აქ ერთმანეთის გვერდით ისეთი ლოზუნგები იყო გამოფენილი, რომლის მომხრეები, წესით, ერთ სივრცეში ვერ უნდა მოთავსებულიყვნენ - ერთი მხრივ შეკრებებისა და მანიფესტაციების შემზღუდავი ახალი კანონის შეცვლის მოთხოვნის გვერდით სტუდენტების ჯგუფი ხუდონის ჰესის მშენებლობას აპროტესტებდა, მეორე ჯგუფს რელიგიური სიმბოლოები გამოეფინა, ვილაც კი მკაცრად მოითხოვდა ტრანსპარანტით - „შენყდეს საქართველოს აზერბაიჯანიზაცია!“.

Bored with decades of tedious compulsory and heavily planned festivals and state-organized demonstrations and now in conditions of crisis, some people took the risk of holding spontaneous rallies in what was the first step towards Soviet citizens' self-expression and participation in political processes. But this phenomenon was a temporary simulation of freedom devoid of rational calculations.

A basic blueprint of tactics, routes and demonstration spaces was created over time alongside the growth in the frequency and size of demonstrations that for its part occurred in direct proportion to the intensity of the crisis. The fact that the blueprint is still used to this day offers striking insight into the psychology of the post-Soviet society.

The formal start of this tradition – the first such large demonstration – looks strange in retrospect. People unhappy about various matters, political and non-political, gathered in large numbers at the Hippodrome in what could be considered a test of their own strength. The demonstrators carried placards with slogans promoting such a diverse array of causes that normally they would not have reason to occupy the same space. Some were protesting against a new law restricting freedom of assembly, some protested against the planned construction of the Khudoni hydropower plant, others adorned themselves in religious symbols and one person stood with a placard reading “Stop the Azerbaijanization of Georgia!”.

12 დეკემბერი, 1937 წელი

უნივერსიტეტის ქვეყნის

12 DECEMBER 1937

UNIVERSITY STREET

დეკემბერი / DECEMBER

[illegible]

12 დეკემბერს ოთახის კარზე ატეხილმა ბრაზუნმა და გვარებით გამოძახებამ თბილისის მოქალაქეების დიდ ნაწილს დაუფრთხო ძილი. ეს გამოღვიძება იმ საშინელი წუთის მცირე რეპეტიციას ჰგავდა, გაზაფხულიდან მოყოლებული ყოველი ღამის დადგომისას რომ მოელოდნენ, თუმცა ამჯერად ადრიანი დილიდან მობილიზებული „სახელმწიფო აპარატი“ მოქალაქეობრივი ვალის მოხდისკენ მოუწოდებდა მასებს და არა „რალაც მცირე კითხვებზე“ პასუხის გასაცემად ეპატიჟებოდა შინსახკომში.

ამ დღისთვის დიდხანს ემზადებოდნენ - სააგიტაციო პლაკატებით, ტრანსპარანტებით, კანდიდატებთან შეხვედრა-მიტინგებით, რათა მოქალაქეებს კარგად გაეგოთ, რომ „სტალინური კონსტიტუციით“ გარანტირებული საყოველთაო, პირდაპირი და ფარული კენჭისყრით მსოფლიოში ყველაზე დემოკრატიულ არჩევნებზე მათი წარმომადგენლები - სსრკ უზენაესი საბჭოს დეპუტატები - უნდა აერჩიათ; დახურულ კაბინაში პატიოსნად შემოეხაზათ ბიულეტენზე დაბეჭდილი ერთადერთი კანდიდატის გვარი და საარჩევნო ყუთში ჩაეგდოთ;

კანდიდატების გვარები კი გაბათილების სურვილს ძირშივე კლავდნენ - ლავრენტი ბერია, ავქსენტი რაფაეა, მიხეილ გვიშანი, ალექსანდრე საჯაია, სერგო გოგლიძე, ვლადიმერ დეკანოზოვი, გრიგოლ კარანაძე... სახელები, რომლებსაც უკავშირდებოდა ჩურჩულით მოყოლილი ამბები ღამით წაყვანილი და უგზოუკვლოდ დაკარგული მეზობლის, თანამშრომლის, ნაცნობის, ნათესავის, მუშის, უსაქმურის, პარტიულის, უპარტიოს შესახებ - არჩევნებამდე, არჩევნებისას და არჩევნების შემდეგ.

On 12 December many citizens of Tbilisi were rudely awoken by banging on their doors and the calling of their surnames. This rude awakening resembled a mini-rehearsal of that horrible movement that people had been awaiting every night at nightfall since spring. But this time the “state apparatus” had mobilized early in the morning and arrived not to “ask a few questions” at the local NKVD station but to encourage the masses to do their civic duty and vote.

They had prepared for this day for a long time, posting propaganda posters and placards and organizing meetings with candidates so that citizens would know that they were to elect people to represent them in the Supreme Soviet of the Union of Soviet Socialist Republics. The direct vote with secret ballot, as guaranteed in the “Stalinist constitution”, was to be the most democratic poll in the world. They were to enter a closed voting booth and underline one of the candidates names on the ballot and then place it in the ballot box.

Upon seeing the names of the candidates, any desire voters may have had to spoil their ballots died immediately. The candidates included Lavrenti Beria, Avksenti Rapava, Grigol Gvishiani, Aleksandre Sajaia, Sergo Goglidze, Vladimer Dekanozov and Grigol Karanadze. These names were associated with whispered stories about all manner of people - neighbours, co-workers, acquaintances, relatives, workers, unemployed people, party members and political independents - being taken away in the middle of the night never to be seen or heard from again. These stories took place before, during and after the elections.

პროექტზე მუშაობდნენ: ირალი ხვადაგიანი,
დავით კოპალიანი, ნანო ზაზანაშვილი, ლევან
გოგუაძე, თორნიკე მამაცაშვილი, ია ლადუა

დიზაინი: მაგდა ცოცხალაშვილი

კონსულტანტი: გურამ წიბახაშვილი

ფოტოგრაფი: სანდრო ხუციშვილი

განსაკუთრებული მადლობა: ლევან
კალანდარიშვილს, ალექსანდრე სარალიძ-
ეს, ნესტან ჩხიკვაძეს, გიორგი გიუტაშვილს,
ცირა ელისაშვილს, ვახტანგ მიქელაძეს,
ნანა შენგელაიას, ქეთევან სადაგიშვილს,
ნინო სატკოევას

Project staff: David Kopaliani, Irakli Khvadagiani,
Nano Zazanashvili, Levan Goguadze, Tornike
Mamatsashvili, Ia Radua

Design: Magda Tsotskhalashvili

Consultant: Guram Tsibakhashvili

Photographer: Sandro Khutsishvili

Special Thanks to: Levan Kalandarishvili, Alek-
sandre Saralidze, Nestan Chkhikvadze, Giorgi
Giutashvili, Tsira Elisashvili, Vakhtang Mikeladze,
Nana Shengelaia, Ketevan Sadagishvili, Nino Sat-
koeva

საქართველოს ეროვნული არქივი
National Archives of Georgia